

УДК711.4

Мещерякова О. М.,

olya.meshcheryakova@gmail.com, *orcid.org/0000-0003-1563-9870*,*Національний університет "Львівська політехніка"*

«НЕФОРМАЛЬНІ» ОСЕРЕДКИ РЕКРЕАЦІЇ В ЖИТЛОВИХ РАЙОНАХ МІСТ

Анотація: зроблено спробу визначити стихійні осередки рекреації в житлових районах міст для різних вікових груп населення, проаналізувати особливості їх виникнення та функціонування

Ключові слова: рекреація, місто, житлові райони, «неформальні» осередки рекреації.

Постановка проблеми. Доступ до якісних відкритих просторів, які надають можливість відпочинку та рекреації є важливим для збереження здоров'я та благополуччя населення, особливо в умовах щільної міської забудови. Тому виникає необхідність вирішення питань, пов'язаних із проведенням вільного часу та відновленням фізичного та психологічного здоров'я у межах житлових районів міст. Так, численні дослідження показують, що відсутність спеціальних осередків для ігор та спорту негативно впливає на фізичну активність дітей, а також їх здатність соціалізуватись. Проте існуючі осередки рекреації часто є однотипними та не викликають зацікавлення у дітей. Також особливо гостро потребу у комфортному рекреаційному середовищі міста відчувають молоді люди та люди похилого віку. Адже через недосконалість правових норм та відсутність науково-обґрунтованої оцінки щодо організації місць відпочину в межах міста, на сьогоднішній день практично відсутні спеціальні місця для рекреації на відкритому просторі для цих груп населення, які були б доступними, безкоштовними та враховували їх особливі рекреаційні потреби. В результаті дефіциту затребуваних осередків часто можна спостерігати випадки проведення вільного часу з метою рекреації представниками різних вікових груп на непристосованих до цього територіях житлових районів. Тому виникає необхідність дослідження цих «стихійних» або ж «неформальних» осередків рекреації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Важливість наявності осередків рекреації поблизу місць проживання та їх позитивний вплив як на людину зокрема, так і на функціонально-планувальну структуру міста загалом відображено в роботах Buchecker M., Degenhardt V. [1], особливості створення дитячих майданчиків в структурі сучасного міста Глаголева [5], Крижановська Н., формування рекреаційного середовища для

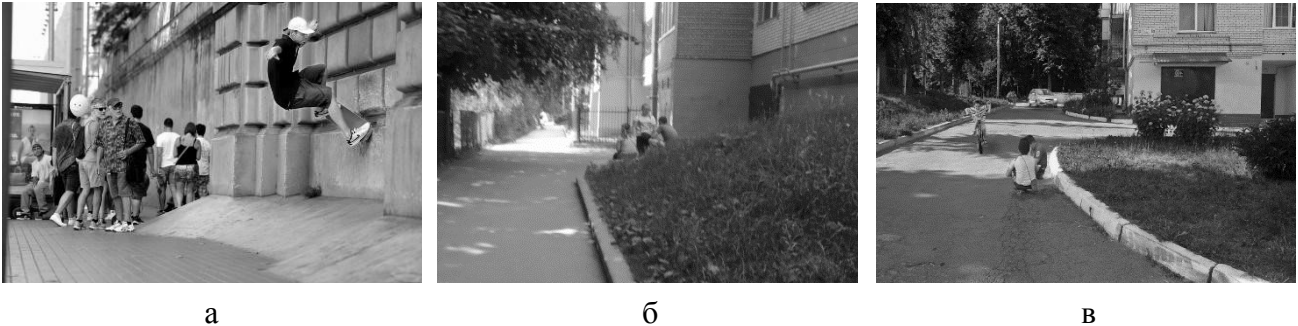
молоді досліджувались в працях Сокольської О. [10] Malone K., осіб похилого віку- Ujma-Wasowic K. Федячко К., [12], Gosik В. [2], особливості функціонально-просторової організації парків Зубричева О. [6], Усачевої Е. [11], питання формування соціокультурних зв'язків людини із середовищем та їх емоційно-фізичної взаємодії висвітлено в праці Козакової О., Кузьміної Г. [7]. Проте недостатня висвітленість питання «неформальних» осередків рекреації визначили вибір теми дослідження і обумовили її актуальність.

Отже, **метою статті** є спроба виявлення та визначення «неформальних» осередків рекреації в містах, врахування особливостей яких сприятиме формуванню комфортного рекреаційного середовища для категорій населення різного віку.

Виклад основного матеріалу. До осередків рекреації в містах належать [9] районні, міські та спеціалізовані парки, обладнані пляжі, водно-спортивні об'єкти (скейтпарки, вуличні тренажери, стежки здоров'я), дитячі об'єкти (ігрові та спортивні майданчики). Створенням нових осередків займаються фахівці в галузі архітектури та містобудування, їх кількість, розміри, розміщення в структурі житлових районів регламентовані нормативними документами. Проте в багатьох випадках існуючі осередки рекреації є морально та фізично застарілими та не відповідають реальним потребам населення. А в умовах ущільнення території житлових районів міста та збільшення чисельності їх мешканців часто вони є не завжди доступними. Тому як відповідь на потреби у відпочинку різних вікових груп населення певні фрагменти міст, що первинно мають іншу, відмінну від рекреації, функцію, стають осередками «стихійної» або ж «неформальної» рекреації,

Дослідження показують, що осередки «неформальної» рекреації можна поділити на два види:

- фрагменти міст, що набувають статусу «неформальних» осередків за рахунок *надання рекреаційних функцій цим фрагментам*, основним первинним призначенням яких не було рекреаційне використання, проте, вони набувають цієї функції через їх часте відвідування та фактичне використання певною віковою групою (в основному дітьми та молоддю). «Діти необов'язково граються на спеціальних майданчиках і в місцях де немає машин. Частіше вони роблять це на вулиці, на парковках чи перед входними дверима, там де є дорослі» [4]. Також об'єктами стають приватні двори, вільні незабудовані території між будинками, пустирі, проїзди або інші форми відкритого простору (площі, вулиці, озеленені території), використовуються архітектурні елементи, фрагменти будинків (поруччя сходів, самі сходи, пандусів, підпірних стінок, рамп, стін будинків, лавок) (рис 1.).

а

б

в

Рис. 1 «Неформальні» осередки рекреації в структурі міста

а-використання будівель та їх фрагментів скейтбордистами та для паркуру; б- постійне місце зустрічі молоді на підпірній стінці на задньому дворі будинку; в-асфальтований під'їзд до будинку на крутому рельєфі, що використовується на постійній основі дітьми на велосипедах, роликах та скейтбордах (взимку- на санчатах)

Другий тип «неформальних» осередків - умовно «організовані» - території, що набувають рекреаційних функцій шляхом *облаштування їх самим населенням* як відповідь на потребу у рекреації та відсутність доступних існуючих осередків рекреації та/або незадоволення їх поточним станом. Найчастіше це - дворові території при житлових будинках, де влаштовуються столи для ігор, лавки, альтанки для відпочинку дорослого населення; укриття-хатинки для дітей. Також часто, за ініціативою молоді, які шукають місця для самовираження та соціалізації з однолітками, територіями для «неформальних» осередків часто стають закинуті, здеградовані фрагменти міст. Це можуть бути, наприклад, трамплінні скейтпарки на невикористаних місцях під шляхопроводами або естакадами, "дикі" доріжки для ВМХ в міських лісах та парках. Ці місця набувають нового значення, і молодь, як «творці» місця, самоідентифікують себе з цим місцем, ввівши, наприклад, елементи вуличного мистецтва, графіті або інші візуальні та графічні детермінанти. Часто самостійно їх освітлюють, щоб вони могли користуватися цими осередками також в темну пору доби. Ці місця є «прирученими» через дію, наповненими бажаними функціями. Користувачі цілком вважають їх "своїми". Такі результати важко отримати в офіційних осередках [3]. Тому навіть при традиційному проектуванні осередків рекреації слід враховувати ці специфічні просторові потреби (відчуття відокремлення, альтернативи, створення власного "світу").

Критеріями вибору місця розташування «неформальних» осередків рекреації в загальному можна окреслити залежно від вікової групи користувачів-

– для дітей - це переважно більша площа ділянок, наближеність до житла, характер рельєфу- обирається залежно від перспективного виду діяльності (рівна площинна територія для ігор, котрі потребують простору (гри в м'яч, футболу, бадмінтону тощо); горбисті місцевості, придатні до бігу,

катання на роликах, скейтбордах, самокатах, велосипедах, гіроскутерах тощо); наявність «прихистку» - окремих конструкцій чи виступаючих елементів конструкцій, які надають відчуття безпеки та камеральності осередку. Важливим чинником є наявність природних елементів – газону, чагарникових насаджень, дерев, водних об'єктів (струмків, ставків тощо), які часто стають елементами гри (проте при неналежному благоустрої та відсутності елементів захисту можуть стати джерелами небезпеки).

– для молоді у формуванні таких осередків відіграє потреба в автономності середовища їх перебування та певного ступеня самовираження. Тому в планувальній структурі міста це відображається віддаленістю та відокремленістю від житлового середовища і зон рекреації інших вікових категорій. Визначаючими факторами для вибору місця часто є умови соціального контролю, присутності інших людей, розміщення вікон тощо. При цьому часто комфортність та естетичні властивості цих територій відходять на другий план.

– для дорослих та осіб похилого віку важливу роль відіграють природні елементи, естетика краєвидів, можливість спостереження за активністю навколо. В той же час це місце має бути місцем, захищене від впливу погодних умов (сонця, вітру, дощу).

Серед недоліків «неформальних» осередків можна стверджувати, що такі осередки інколи можуть бути:

естетично непривабливими та дисонуючими до навколишнього середовища, створювати враження неорганізованої території, в процесі експлуатації можуть бути пошкоджені елементи архітектурного середовища (наприклад, пошкодження фасадів тощо);

небезпечними - розташованими поблизу джерел небезпеки - транспортних магістралей – небезпека при іграх, доступі до осередку, шумове їх забруднення; розташовуватись безпосередньо на проїжджих частинах, біля джерел шкідливих речовин; біля необладнаних елементами захисту джерел природних небезпек (воодойми, урвища тощо); також власноручно виготовлене обладнання може травмувати користувачів;

створювати дискомфортні умови для оточення – порушення шумового режиму, накладення конфліктуючих функцій. Адже, зазвичай конфлікт, пов'язаний з використанням простору (порушення комфортності), виникає з невідповідності планованого призначення і реального використання елементів оточення. Наприклад, доріжки плануються як місця руху пішоходів, однак на практиці вони служать і ігровими майданчиками, і місцями зустрічей. [8]

З іншого боку беззаперечним є той факт, що наявність «неформальних» осередків рекреації в структурі житлових районів міст дозволяє частково

заповнити прогалини при недостатній кількості та якості сформованих осередків та певною мірою задовільнити потребу у рекреації населення. Для дітей важливість неструктурованої часто забувається при формуванні традиційних дитячих ігрових осередків. Але такий вид ігор особливо важливий для розвитку дітей. Коли діти грають в натуральному, неструктурованому середовищі, їхня гра часто більш різноманітна з творчим підходом, що сприяє розвитку мовних та суспільних навичок. Важливою рисою «неформальних» осередків є те, що самі рекреанти формують бачення того, яким цей осередок має стати. Такі місця безпосередньо наближені до людей, які ними користуються. Часто створюється саме «місце», а не його дизайн.

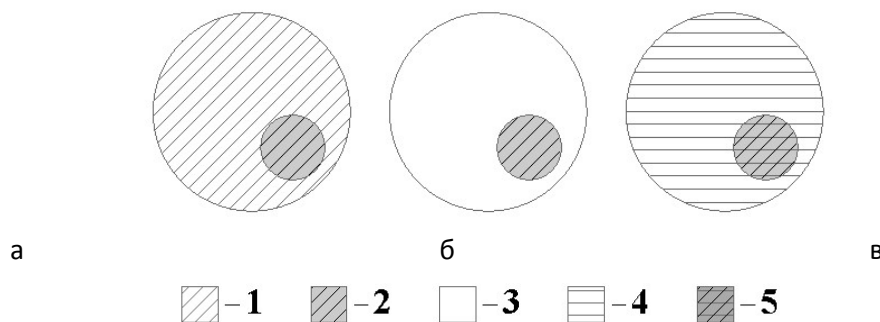

Рис. 2 Моделі взаємодії різних функцій територій житлових районів а- «формальні» осередки рекреації, б – «неформальний» осередок рекреації сформований в функціонально «нейтральному середовищі, конфлікт функцій відсутній в- «неформальний» осередок, функція рекреації нав'язана та конфліктує

- 1- рекреаційна функція як основна для території 2- сформований осередок рекреації
 3- «нейтральні», невизначені функції фрагментів міст (міжбудинкові території, закинуті двори тощо) 4- визначена функція, відмінна від рекреації 5- «нав'язана» функція рекреації, що викликає конфлікт функцій

Висновки. Недостатня кількість осередків рекреації в житлових районах, їх незадовільний стан, що не відповідає сучасним потребам населення зумовлює виникнення «неформальних» осередків рекреації. На відміну від традиційного підходу в проектуванні «зверху-вниз» - від фахівців і влади до користувачів, формування «неформальних» осередків рекреації відбувається безпосередньо самими людьми із відображенням їх потреб та бачень. Тому дослідження цих осередків є важливим етапом формування комфортного рекреаційного середовища житлових районів.

Література:

1. Buchecker M., Degenhardt B. The effects of urban inhabitants' nearby outdoor recreation on their well-being and their psychological resilience // M. Buchecker, Degenhardt B/ Journal of Outdoor Recreation and Tourism. 2015. - Т. 10. С. 55–62.

2. Gosik B. Rekreacja i aktywność ruchowa starszych osób. Przykład mieszkańców województwa łódzkiego // Space - Society - Economy. 2015. - Т. 14.
3. Sport dla wszystkich w przestrzeni miasta. / Сост. М. Kostrzevska, 2016.
4. Города для людей. / Гейл Я. – М.: Концерн "Крост", 2012. - 276 с.
5. Глаголева, К.В., Чернявський, В.Г., Особливості створення дитячих майданчиків в структурі сучасного міста // ВІСНИК ХДАДМ, №1. – Харків, ХДАДМ, 2010. - С. 21–25.
6. . Зубричев О.С, Принципи ландшафтної та архітектурно-планувальної організації рекреаційно-розважальних парків, – Макіївка, ДНАБА, 2013. - 20 с.
7. Козакова, О. М., Кузьміна, Г. В., Формування соціокультурних внутрішньоквартальних зон благоустрою // Сучасні проблеми архітектури та містобудування, вип. 49. – К.: КНУБА, 2017. -С. 315–320.
8. Жилые кварталы: Учебное пособие для вузов. / Крашенников А.В. – М.: Высшая школа, 1988. - 87 с.
9. Містобудування. Довідник проектувальника. / Панченко Т.Ф. – К.: Укрархбудінформ, 2001. - 192 с.
- 10.. Сокольська О.С. Формування рекреаційного середовища для молоді // Харківський державний технічний університет будівництва і архітектури. - 1999.
11. Усачева Е.Ю., Парк как пространство для игры // Комунальне господарство міст: Науково-технічний збірник, №101. – Харків, 2011. - С. 590–595.
12. Федячко К.І., Геронтологічний фактор як архітектурно- урбаністична проблема // Архітектурний вісник КНУБА, вип. 11-12. – К.: КНУБА, 2017. - С. 186–197.

Аннотация

Мещерякова О.М., Национальный университет “Львовская политехника”.
«Неформальные» очаги рекреации в жилых районах городов.

В статье сделана попытка определить стихийные очаги рекреации в жилых районах городов для различных возрастных групп населения, проанализировать особенности их возникновения и функционирования

Ключевые слова: рекреация, город, жилые районы, «неформальные» очаги рекреации.

Annotation

Meshcheryakova O., Lviv Polytechnic National University.

"Informal" cores of recreation in residential areas of cities.

The article attempts to determine the spontaneous cores of recreation in residential areas of cities for different age groups and to analyze the key features of their origin and functioning

Keywords: recreation, city, residential areas, "informal" recreation cores.